

Людмила Атаманчук,
адвокат

УДК 346.1

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджується сучасний стан правового забезпечення іноземного інвестування в Україні.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, іноземне інвестування, інвестиційне право, інвестиційне законодавство.*

Актуальність дослідження сучасного стану правового забезпечення іноземного інвестування в Україні викликана необхідністю створення належних організаційно-правових умов для залучення іноземних інвестицій в економіку України, пов'язана із процесом виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, реалізацією інтеграційних процесів України в рамках Світової організації торгівлі та інших міжнародних організацій.

Метою даної статті є дослідження сучасного стану правового забезпечення іноземного інвестування в Україні.

Згідно зі ст. 92 Конституції України [1] засади створення і функціонування інвестиційного ринку встановлюються виключно законами України, а відповідно до ст. 116 Конституції України проведення інвестиційної політики забезпечує Кабінет Міністрів України.

Конституція України визначає за-

гальні засади інвестиційної діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвесторів. Зокрема ст. 26 Конституції містить положення про те, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, — за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Відповідно до ст. 42 Конституції кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Господарського кодексу України [2] (далі — ГКУ) одним із основних напрямів економічної політики, що визначаються державою, є інвестиційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального

використання цих коштів та здійснення контролю за ним.

Загальні положення про правове регулювання іноземних інвестицій в Україні містяться в Главі 38 ГКУ. Зокрема це загальні норми про правовий статус іноземних інвесторів, види іноземних інвестицій та форми здійснення іноземних інвестицій, оцінку іноземних інвестицій, правовий режим іноземних інвестицій, діяльність суб'єктів господарювання з іноземними інвестиціями в Україні, гарантії здійснення іноземних інвестицій, гарантії переказу та використання доходів від іноземних інвестицій, гарантії іноземним інвесторам у разі припинення інвестиційної діяльності.

Згідно зі ст. 116 ГКУ підприємство, створене відповідно до вимог цього Кодексу, в статутному капіталі якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція, визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс. Подібна норма міститься також у ч. 2 ст. 63 ГКУ, відповідно до якої у разі якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш як десять відсотків, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить сто відсотків, вважається іноземним підприємством.

Відповідно до частин 2, 3 ст. 116 ГКУ іноземною інвестицією визнаються цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Іноземні інвестиції можуть вкладатися в об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України. При цьому законом можуть бути визначені галузі господарювання та/або території, в яких встановлюється загальний розмір участі іноземного інвестора, а також території, на яких діяльність підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки (ч. 5 ст. 116 ГКУ).

У ст. 400 ГКУ зазначено, що відносно них, пов'язані з іноземними інвестиціями

в Україні, регулюються ГКУ, законом про режим іноземного інвестування, іншими законодавчими актами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. У разі якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про іноземні інвестиції, застосовуються правила міжнародного договору.

Спеціальним законом у сфері правового регулювання іноземного інвестування в Україні є Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР [3]. Саме цим Законом, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України, визначаються особливості режиму іноземного інвестування на території України.

Вказаний Закон, зокрема, містить положення про види та форми здійснення іноземних інвестицій, об'єкти іноземного інвестування та оцінку іноземних інвестицій, державні гарантії захисту іноземних інвестицій, організаційно-правові форми підприємств з іноземними інвестиціями та їх установчі документи, оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями та умови реалізації їх продукції (робіт, послуг), особливості іноземного інвестування на основі концесійних договорів, договорів про спільну інвестиційну діяльність та інвестиційної діяльності у спеціальних (вільних) економічних зонах, розгляд спорів за участю іноземних інвесторів.

Слід зазначити, що іноземними інвесторами є суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України; фізичні особи — іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України.

Іноземними інвестиціями визнаються цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Визначення підприємства з іноземними інвестиціями, наведене у Законі України «Про режим іноземного інвестування», в цілому відповідає визначенню, що міститься у ГКУ, і передбачає, що підприємство з іноземними інвестиціями — це підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків. Підприємство набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс.

Щодо видів іноземних інвестицій слід зазначити, що вони можуть здійснюватися у вигляді іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України; валюти України — відповідно до законодавства України; будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті; грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтвержену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо; прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; інших цінностей відповідно до законодавства України (ст. 2

Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у формах часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю; придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; придбання інших майнових прав; господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції; в інших формах, які не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України (ст. 3 Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

У даному випадку спостерігається невідповідність між положеннями ч. 2 ст. 63 ГКУ (відповідно до якої підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить 100 відсотків, вважається іноземним підприємством) та ст. 3 Закону України «Про режим іноземного інвестування» (відповідно до якої підприємства, що повністю належать іноземним інвесторам, вважаються підприємствами з іноземними інвестиціями). Однак, враховуючи те, що норми згаданого Закону є спеціальними щодо норм ГКУ, у правозастосовчій практиці слід керуватися саме положеннями спеціального Закону.

На території України підприємства з іноземними інвестиціями створюються і діють в організаційно-правових формах, передбачених законодавством України. Установчі документи підприємств з іноземними інвестиціями повинні містити відомості, передбачені законодавством

України для відповідних організаційно-правових форм підприємств, а також відомості про державну належність їх засновників (учасників) (статті 16, 17 Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

Підприємство з іноземними інвестиціями самостійно визначає умови реалізації продукції (робіт, послуг), включаючи ціну на них, якщо інше не передбачено законодавством України. Особливістю є те, що продукція підприємств з іноземними інвестиціями не підлягає ліцензуванню і квотуванню за умови її сертифікації як продукції власного виробництва у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. При цьому вивезення товарів, на які поширюється спеціальний режим експорту, здійснюється відповідно до законодавства України.

Податки підприємства з іноземними інвестиціями сплачують відповідно до законодавства України.

Важливим практичним аспектом іноземного інвестування в Україні є те, що іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, включаючи внески до статутного капіталу підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України. Перерахування інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України (ст. 5 Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

Щодо правового режиму інвестиційної діяльності слід зазначити, що для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність

іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки (ст. 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування»).

Відповідно до Розділу II Закону України «Про режим іноземного інвестування» та Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ [4] державними гарантіями захисту іноземних інвестицій є гарантії у разі зміни законодавства, гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів, їх посадових осіб та компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам у зазначених випадках, гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності, гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Важливою новелою у законодавстві України про іноземне інвестування стала відміна у травні 2016 р. обов'язкової державної реєстрації іноземних інвестицій, що стало кроком до зменшення регуляторних перепон у процесі здійснення іноземних інвестицій [5].

Слід зазначити, що, крім ГКУ та Закону України «Про режим іноземного інвестування», суспільні відносини у сфері іноземного інвестування врегульовані багатьма іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема це Податковий, Митний, Цивільний та Земельний кодекси України, закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», «Про концесії», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», «Про міжнародні договори України», «Про міжнародне приватне право», Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та інші нормативно-правові акти. В цілому із Законом України «Про режим іноземного інвестування» кореспондує близько

200 нормативно-правових актів різної юридичної сили та галузевої приналежності.

За своїм економіко-правовим змістом іноземне інвестування є одним із видів зовнішньоекономічної діяльності. Оскільки особливості системи права зовнішньоекономічної діяльності та системи зовнішньоекономічного законодавства вже досліджувалися у вітчизняній юридичній науці [6, 7], доцільно дослідити особливості права та законодавства України у сфері іноземного інвестування та їх місце в системі права та законодавства України в цілому.

Як відомо, законодавство є системою нормативно-правових актів різної юридичної сили та галузевої приналежності. Структура права є структурою змісту, а структура законодавства є структурою форм права. Однак структура галузей законодавства не завжди відповідає структурі галузей права. Існують комплексні галузі законодавства, що охоплюють норми кількох галузей права. Однією із таких комплексних галузей законодавства є господарське законодавство. В юридичній науці зроблено висновок про те, що право зовнішньоекономічної діяльності та законодавство про зовнішньоекономічну діяльність є комплексними підгалуззями відповідно господарського права та господарського законодавства, яке, у свою чергу, є комплексною галуззю права та законодавства України в цілому [6, с. 50—54].

У структурі ГКУ Глава 38 «Іноземні інвестиції» міститься у Розділі VII «Зов-

нішньоекономічна діяльність». Однак аналіз правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері іноземного інвестування, свідчить про те, що вони містяться у нормативно-правових актах різних галузей права та законодавства України (конституційного, адміністративного, податкового, митного, банківського, валютного, цивільного, господарського, трудового, земельного, екологічного, кримінального тощо). Таким чином, можна зробити висновок про те, що право та законодавство у сфері іноземного інвестування є комплексними інститутами відповідно господарського права та господарського законодавства, в рамках права зовнішньоекономічної діяльності та законодавства про зовнішньоекономічну діяльність.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що в Україні на сьогодні в цілому сформоване достатнє правове забезпечення іноземного інвестування. Однак відповідне законодавство потребує вдосконалення та подальшого розвитку з метою залучення іноземних інвестицій в економіку України, та з урахуванням необхідності належного виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, реалізації інтеграційних процесів України в рамках Світової організації торгівлі та інших міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.
3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 80.
4. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 46. — Ст. 616.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій: Закон України від 31.05.2016 р. № 1390-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 28. — Ст. 531.
6. Омельченко А. В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні: монографія. — Київ: КНЕУ, 2011. — 309 с.
7. Поєдинок В. В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. — Київ: Юрінком Інтер, 2006. — 288 с.

Атаманчук Людмила. Современное состояние правового обеспечения иностранного инвестирования в Украине.

В статье исследуется современное состояние правового обеспечения иностранного инвестирования в Украине.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, иностранное инвестирование, инвестиционное право, инвестиционное законодательство.

Atamanchuk Ljudmila. The current state of legal maintenance of foreign investment in Ukraine.

Relevance of the study of the current state of legal maintenance of foreign investment in Ukraine is due to the creation of appropriate institutional and legal conditions for attracting foreign investment in Ukraine. The purpose of this article is to study the current state of legal support of foreign investment in Ukraine. It is concluded that in Ukraine today generally formed a sufficient legal support for foreign investment. However, the relevant legislation needs improvement and further development with the need of proper implementation of Ukraine's obligations under the Association Agreement between Ukraine, on one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, the implementation of integration processes Ukraine in the World Trade Organization and other international organizations.

Keywords: investment activity, foreign investment, investment law, investment legislation.